

TERMINOLOGICKÉ POZNÁMKY K PŘEKLADU PUBLIKACE „BADATELSKY ORIENTOVANÁ VÝUKA: POJETÍ, PODSTATA, VÝZNAM A PŘÍNOSY“

TERMINOLOGY NOTES FOR THE TRANSLATION OF A PUBLICATION „INQUIRY-BASED INSTRUCTION: CONCEPT, ESSENCE, IMPORTANCE AND CONTRIBUTION“

JAN GREGAR

Resumé

Příspěvek seznamuje s vybranými terminologickými poznatky získanými v souvislosti s překladem nově vydané publikace věnované badatelsky orientované výuce, která se jeví jako přínosná z hlediska aplikace v technických a přírodovědných předmětech. Snahou je rovněž reagovat na globalizační trendy projevující se stále intenzivnější komunikací českých vědeckých a pedagogických pracovníků z oblasti technického vzdělávání v anglickém jazyce. V této souvislosti se věnujeme vybraným více či méně frekventovaným pojmům v rámci oborových didaktik.

Abstract

The article introduces the readers to the selected terminological findings acquired in connection to the translation of a new publication devoted to the inquiry-based instruction, which appears as a contributive one in terms of its application in technical and science-related subjects. There is also an effort to react on the globalizing trends, which are manifesting themselves in an intensive communication of Czech scientific and educational workers from the field of technical education in the English language. In this connection, we deal with more or less frequent terms of the field didactics.

ÚVOD

Překlad literárního textu je proces, který je definovaný jako převod informace z jednoho jazyka do druhého (Knittlová, 1995). Přitom v této definici není postihnuto to, jak je překlad vykonán, jakými jazykovými prostředky se uskutečňuje, či jakými pravidly se řídí. Existuje více druhů překladu (ať již překlad volný, doslovný, atd. viz Gregar, 2013) a každý z těchto překladů má svá úskalí. V této stati se budeme věnovat překladům odborných textů z oblasti technického vzdělávání, které jsou z hlediska překladu obtížně uchopitelné zejména tím, že jsou některé pojmy při překladu do cizího jazyka (v případě tohoto textu se jedná o jazyk anglický) buď nejednoznačné (tj. překlad z češtiny do angličtiny má za následek víceznačné slovo, které by mohlo být v textu matoucí), či dokonce jejich ekvivalent v angličtině ani neexistuje. Tato stat' poukazuje na termíny, které mohou tyto problémy způsobovat, a poukazuje na možná terminologická řešení.

Cílem monografie *Badatelsky orientovaná výuka: Pojetí, podstata, význam a přínosy* od Jiřího Dostála, která vyšla v roce 2015, je postihnout aktuální tendence ve vzdělávání s důrazem na rozvoj žákovských kompetencí v oblasti kritického myšlení a řešení problémových situací, a to jak v teorii, tak v praxi. V první části vychází především z prací teoretiků z oblasti pedagogiky a psychologie a řeší především terminologické problémy, v druhé části poskytuje návrh kompetenčního modelu pro realizaci badatelsky orientované výuky učitele (Dostál, 2015). Tento článek z této monografie vychází a jeho cílem je na jejím příkladu demonstrovat

některé terminologické obtíže při jejím překladu, jelikož autor tohoto článku je i spoluautorem překladu zmíněné monografie.

VYBRANÉ TERMINOLOGICKÉ PROBLÉMY

Termín *badatelsky orientovaná výuka* je termínem víceslovným a pro publikaci, kterou rozebíráme, stěžejním, proto se jím budeme zabývat jako prvním. Ačkoliv zmíněný termín pochází z angličtiny a je proto důležité ho správně přeložit⁸ jako výuka *badatelsky orientovaná* a ne výuka *badatelská*⁹, jelikož se tyto dvě koncepčně liší¹⁰, vzhledem k zaměření tohoto článku se budeme věnovat překladu termínů českých a dílčích.

Pojem **bádání** má v anglickém jazyce dvě alternativy: *inquiry* a *enquiry*. Tyto dva tvary jsou však dány pouze historickým vývojem angličtiny (viz Dostál, 2015), a je tedy možné považovat je za synonyma.

Termín **výuka** je naproti tomu víceznačný¹¹. Obst aj. (1994) uvažuje výuku jako spjatou činnost vyučujícího a vyučovaných (zjednodušeně řečeno *výuka = vyučování + učení*). V tomto pojetí je vhodné použít anglický termín *teaching*, které však splývá i s českým termínem *vyučování*. Druhým možným pojetím slova výuka je pojetí, které zdůrazňuje i skutečnost, že je pro určité vyučování typická i určitá organizační forma. V tomto pojetí se zdá naopak být vhodným termín *instruction*, který je, mimo jiné, právě použit v anglickém termínu *inquiry-based instruction*. Devlin (2012) toto pojetí v zásadě potvrzuje, je však v hodnocení kritičtější, když tvrdí, že většina lidí ve Spojených státech i Spojeném království nikdy nezažili dobrou výuku matematiky (v tomto případě *teaching*). Rozdíl mezi *instruction* a *teaching* spatřuje v tom, že *instruction* je výuka jednosměrná, tj. zahrnuje pouze činnost vyučujícího, kdežto *teaching* je obousměrné, přímo tvrdí, že nelze oddělit *teaching* a *learning*¹².

Dalším problematickým termínem je **didaktika**. Česko-anglický pedagogický slovník od Průchy (2005) tento termín vnímá ve dvou rovinách – jako vědní obor a jako teorii pro vyučování, tj. metodologii. Postup překladu nám však neulehčuje v případě, že máme přeložit článek, ve kterém se vyskytuje didaktika obecná (která může být vnímána jako první rovina termínu) a následně didaktiky oborové či přímo předmětové. Průcha navrhuje termín v první rovině překládat jako *didactics*, avšak přiznává, že tento termín je běžný pouze v „kontinentální angličtině“, tj. nevyskytuje se v anglofonních zemích. V druhé rovině navrhuje použít termín *methodology*, který už se v anglofonních zemích objevuje, ale cítíme, že splývá s termínem **metodologie**. V českém pojetí je metodologie vnímána jako vědní obor zkoumající vzdělávací cesty, metody výuky (PSK, 2009). V anglickém pojetí je však toto vnímání širší a zahrnuje i význam českého termínu didaktika. Z tohoto důvodu je tedy nutné při překladu z tohoto vycházet, a aby nedocházelo k nedorozuměním (k splývání významu slov), vzít toto v potaz. Navržené překlady jsou tyto:

---

⁸ AJ: inquiry-based instruction

⁹ AJ: inquiry instruction

¹⁰ Toto však překračuje zamýšlený rámec tohoto příspěvku, a proto se jím nebudeme zabývat (více Dostál, 2015)

¹¹ S ohledem na víceznačnost termínu však upozorňujeme na Průchovu publikaci (2005), v níž jsme sice na rozdílné pojetí u hesla upozornění šipkou, leč toto není vysvětleno a bylo by vhodné alespoň v předmluvě na toto upozornit.

¹² *Učení*, obecněji činnost vyučovaného.

- Didaktika – *didactics*
- Obecná didaktika – *general didactics*
- Oborová didaktika – *field didactics*
- Předmětová didaktika – *subject didactics*
- Metodologie – *methodology*

Všechny tyto termíny je možné doplnit poznámkami pod čarou, ve kterých překladatel udá, co daným termínem přesně myslí, např. pokud použije termín *didactics*, v poznámce pod čarou udá, že je tímto myšleno *theory of instruction*, neboli teorie výuky.

Dalším z termínů je termín **vzdělávání**. Tento termín je problematický z důvodu jeho provázanosti s termínem **výchova**. V českém prostředí tyto dva termíny mohou v některých aspektech splývat, v anglickém jazyce tyto dva termíny dokonce nahrazuje termín jediný – *education* (Průcha, 2005). Z tohoto důvodu je výhodné překládat například výchovně-vzdělávací cíle jako *educational aims*. Problém však nastane v případě nutnosti překladu textu, ve kterém je poukazováno na rozdíly výchovy a vzdělávání. V tomto případě doporučujeme oba termíny sice přeložit jako *education*, na druhou stranu je však vhodné (abychom předešli zmatení čtenáře) vysvětlit, že tento termín je možné vnímat ve dvou rovinách, přičemž jedna je rovina vzdělávací a druhá rovina výchovná. Ještě větší potíže nastanou při výskytu pojmu **vzdělání**¹³, které má opět stejný ekvivalent *education*. I v tomto případě je vhodné zmínit obsah tohoto pojmu v textu.

Pojem **učení** může být zavádějící: „učitel *učí* žáky“, „žáci se *učí*“. V tomto případě je však nutné uvažovat původce děje; v prvním případě je jasné, že činnost provádí *učitel*, správný překlad této věty bude tedy „a teacher *teaches* pupils“, druhý případ přeložíme jako „pupils are *learning*“¹⁴

Posledním termínem je **technické vyučování**. Anglických ekvivalentů tohoto českého sousloví je více, např. *technical education* (Encyclopedia Britannica, 2015), *technology education* (Wikipedia, 2015), případně i *engineering education* (List of college majors, 2015). V pojetí základního školství, kterému se však výše zmíněná monografie věnuje, doporučujeme používat termín *technology education*¹⁵.

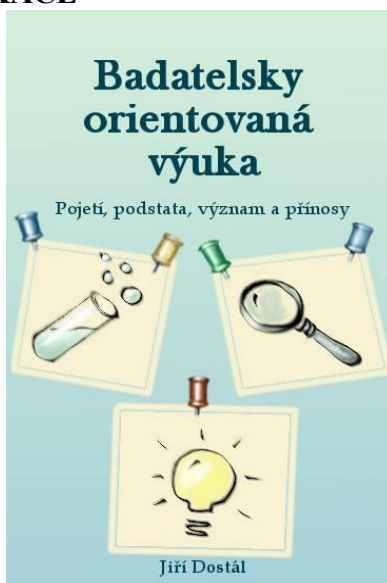
---

¹³ Tj. produkt vzdělávání (Průcha, 2005)

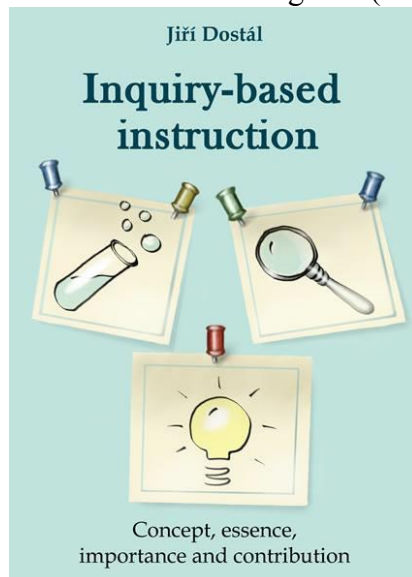
¹⁴ Tento příklad je možné chápat jako triviální – skutečnost autora je však taková, že i tato „triviální“ slova mohou v překladu činit problémy.

¹⁵ V tomto článku se též nezabýváme pojmy *technika* a *technologie*, které se mohou v některých pojetích překrývat a v jiných nikoliv, což ovlivňuje jejich překlad.

NÁHLED OBÁLKY PUBLIKACE

Obr. 1: Obálka české verze monografie (Dostál, 2015a)

Obr. 2: Obálka anglické verze monografie (Dostál, 2015b)

ZÁVĚR

Tato práce měla za cíl postihnout některé terminologické obtíže při překladu odborné monografie. Terminologických obtíží při překladu odborného textu je samozřejmě více¹⁶, ale jelikož je rozsah článku omezen, byly vybrány problémy nejzásadnější.

---

¹⁶ Například pojmy metoda/metodika, odborný předmět/technický předmět, technik (ve smyslu učitele technických předmětů)/technik (ve smyslu např. opraváře technických zařízení)

LITERATURA

- DEVLIN, Keith. The difference between teaching and instruction. *Devlin's Angle* [online]. 2012-03-01 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: http://devlinsangle.blogspot.cz/2012/03/difference-between-teaching-and_01.html
- DOSTÁL, Jiří. *Badatelsky orientovaná výuka: pojetí, podstata, význam a přínosy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015. 151 s. ISBN 978-80-244-4393-5. DOI:10.5507/pdf.15.24443935
- DOSTÁL, Jiří. *Inquiry-based instruction: concept, essence, importance and contribution*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4507-6. DOI: 10.5507/pdf.15.24445076.
- GREGAR, Jan. *Humor of the american sitcom How I Met Your Mother, its translation and acceptance by the Czech audience* [online]. 2013 [cit. 2015-04-22]. Bakalářská práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Josef Nevařil. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/jz6dmp/>>.
- KNITTLOVÁ, Dagmar. *Teorie překladu*. Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 140 s. ISBN 80-706-7459-8.
- List of College Majors. *What Should I Major in?: This College Major Quiz Can Help* [online]. c2012 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <http://www.mymajors.com/college-majors/>
- Metoda, metodologie, technika - význam pojmů. *PSK* [online]. c2004-2014 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <http://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/metoda-metodologie-technika-vyznam-pojmu>
- OBST, O. aj. *Obecná didaktika*. Olomouc : PdF, 1994.
- PRŮCHA, Jan. *Česko-anglický pedagogický slovník: Czech-English dictionary of education*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2005, 138 s. ISBN 80-860-7850-7.
- Technical education. *Encyclopedia Britannica* [online]. c2015 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/585375/technical-education>
- Technology education. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Technology_education